

چاپ و نشر در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

کتابخانه کتابیات / مراد و شهرپورماه ۱۳۴۹

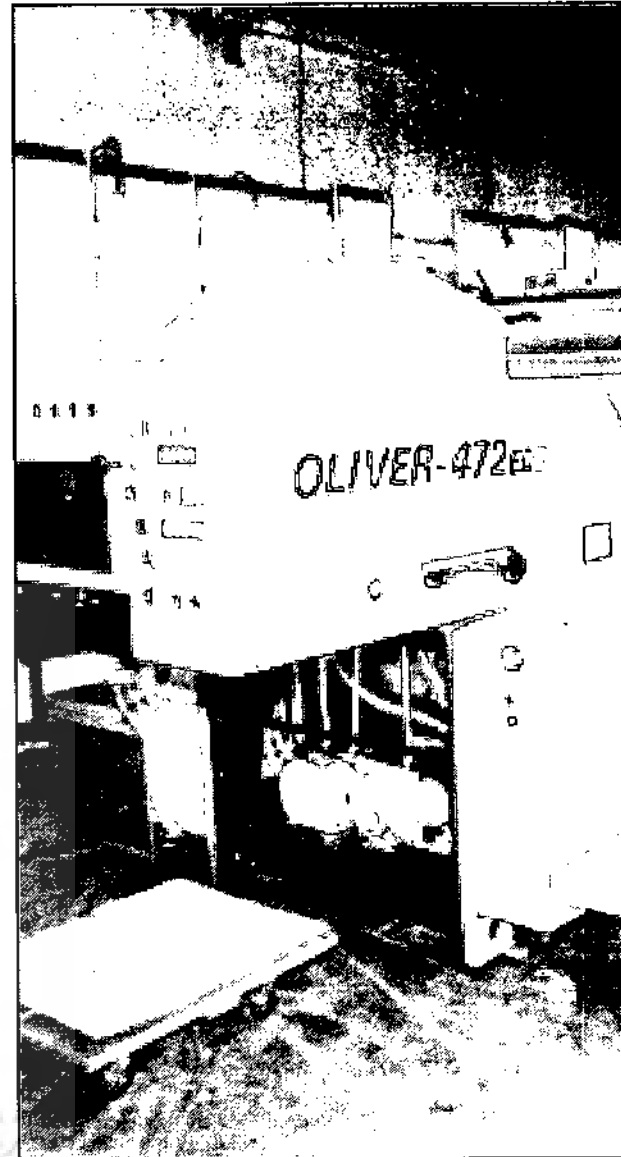
۲۲

تدوین برنامه های بلند مدت توسعه برای پیش بینی وضعیت آینده، برآورد منابع موجود، تقسیم بهینه منابع، هماهنگی کلیه امور در درازمدت برای تحقق توسعه پایدار، همواره مدنظر کشورهای در حال توسعه بوده است. جمهوری اسلامی ایران، اینک دو برنامه توسعه پنجساله را پشت سر گذاشته و در حال گذار از برنامه سوم پنجساله است. با تجربیات گرانمایه اندوخته شده از دو برنامه قبلی، اینک چشم امید به اجرای برنامه های پیش بینی شده در برنامه سوم توسعه دوخته شده است. برنامه سوم توسعه با توجه به بررسی مزایا و معایب دو برنامه قبلی، اصلاحات ساختاری، نهادی و قانونی را محور قرار داده است. این تحلیل وجود دارد که تا زمانی که ساختارها و قوانین و مقررات با نیازهای روز جامعه و جهان و تحولات موجود متناسب نگردد، عملادستری به شاخصها و اهداف کمی پیش بینی شده در برنامه یا میسر و مقدور نیست یا اگر مقصود حاصل شود، توسعه ای موزون و همه جانبه صورت نگرفته است. نوشته حاضر سعی دارد درباره یکی از بخش های مهم فرهنگی در برنامه سوم توسعه بحث و بررسی کند. حوزه چاپ و نشر یکی از فعالیت های مهم بخشی فرهنگی است که همواره به سبب اعمال سیاست های گوناگون و گاهی سلیقه ای دستخوش تغییر و تحولاتی، بعضاً چشمگیر نیز بوده است. با بررسی وضعیت گذشته و آرایه برنامه های پیش بینی شده در پنج سال آینده، امیدواریم گامی هر چند کوچک ولی موثر در بهبود اوضاع چاپ و نشر کشور برداریم و زمینه را برای تعاطی افکار و ارتباط بین اندیشمندان و دستگاههای سیاستگذار فراهم سازیم.

○ بهروز فتحی
کارشناس برنامه ریزی فرهنگی

الف - مقدمه:

تأثیرات ناشی از پیروزی انقلاب اسلامی بیش از همه بخشها، در بخش فرهنگ قابل بررسی و دقت است. به دلیل تغییر طرز تلقی از تعریف فرهنگ و نقش مورد انتظار از آن در انتقال پیامهای انقلاب، قلمرو و کارکرد آن دگرگون شد. فرهنگ باید هم ارزشهای انقلابی ملی را زنده نگاهدارد و ترویج کند و هم مفاهیم و تصورات و ارزشهای دینی را منتقل سازد. از این رو، هم بر تعناد کنشگران فرهنگی افزوده شده است و هم سازمانها و مؤسسه ها و نهادهای گوناگونی در بخش فرهنگ ایجاد شده یا توسعه پیدا کرده است. افزایش فعالیتهای فرهنگی، افزایش ظرفیت فضاهای فیزیکی، ورود نیروهای انقلابی در حوزه فرهنگ و مشارکت در تولید و اجرای فعالیت های فرهنگی، رشد قشر تولید کنندگان و سازمانها و مؤسسه های فرهنگی، آثار رویکرد سالهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی است. با توجه به جایگاه بالای فرهنگ در نظام انقلاب اسلامی و نیز اهمیت ویژه آن در نظام ارزشی موجود در تنوین و اجرای برنامه های توسعه دولت فرهنگ جایگاه مناسبی را به خود اختصاص داده است؛ و این جایگاه به مرور زمان شفافتر، گسترده تر و همه جانبه تر شده است تا جایی که در تنوین برنامه سوم توسعه تا حدودی روح کلی برنامه را تشکیل داده است و این در جای جای برنامه مشخص و روشن می نمود.

برنامه سوم توسعه از نیمه دوم سال ۱۳۷۷ با ابلاغ رئیس جمهور محترم در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شروع شد و طبق زمانبندی نظام برنامه ریزی برنامه سوم توسعه در اسفند ماه ۱۳۷۸ به پایان رسید. در نظام مذکور تلویون برنامه سوم به سه مرحله تقسیم شده بود: مرحله اول، تبیین وضع موجود و عملکرد گذشته؛ مرحله دوم، تلویون رهنمودها و سیاستهای استراتژیک و عملیاتی کردن آنها؛ مرحله سوم، تلویون شاخصها و اهداف کمی بخش به علاوه پیش‌بینی‌های اعتباری.

در تقسیم‌بندی شوراهای کمیته‌های تلویون برنامه سوم، حوزه چاپ و نشر با توجه به ماهیت موضوع و نیز حوزه مدیریتی، زیر بخش شورای فرهنگ و کمیته برنامه ریزی فرهنگ و هنر نظام برنامه سوم قرار گرفت و تمامی مباحث این بخش در آن شورا و کمیته مورد بحث و بررسی و نهایتاً تصویب قرار می‌گرفت.

ب - مروری اجمالی بر روند چاپ و نشر در گذشته

وضعیت نشر کتاب در سالهای پس از توسعه صنعت چاپ در ایران متناسب با اوضاع سیاسی، اجتماعی جامعه در هر دوره در نوسان بوده است. براساس گزارش فعالیت‌های فرهنگی ایران در سال ۱۳۵۰، طی سالهای ۱۳۲۰ تا پایان سال ۱۳۵۰ یعنی طی ۳۰ سال مجموعه انتشارات کشور بالغ بر ۳۴۵۸۷ عنوان بوده است. در سالهای بین ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۰ که با گسترش استفاده

از وسایل جدید ارتباط جمعی همچون رادیو، تلویزیون، سینما و تئاتر و به تبع آن معرفی ادبیات جدید غرب همراه بود و همچنین مناس و مراکز آموزش عالی نیز گسترش یافتند. تعداد عناوین منتشره افزایش چشمگیری یافته به نحوی که از ۸۰۲ عنوان در سال ۱۳۴۱ به ۳۴۷۴ عنوان در سال ۱۳۵۰ رسید. از سال ۱۳۵۱ تا سال ۱۳۵۷، تولید و انتشار کتاب روندی نزولی یافت. شاید سهم رسانه‌های سمعی و بصری و همچنین اشباع اوقات فراغت مردم خصوصاً جوانان با سرگرمی‌های مختلف و بعضاً بسیار ناسالم و نیز نظارت شدید حکومت وقت بر ممیزی کتاب و اساساً کوشش برای تغییر سلیقه مردم در گذران اوقات فراغت در این روند نزولی، مؤثر بوده است.

بعد از انقلاب اسلامی ایران تا اوایل دهه ۱۳۶۰، بازار کتاب رونق خوبی یافت که می‌توان آن را خود جوش و ناشی از اوضاع و احوال انقلابی کشور دانست. در این سالها انتشار جدیدی که تا به آن زمان انس زیادی با کتاب نداشتند به خیل عظیم خریداران کتاب اضافه شدند. در این دوره شمارگان کتابها تا ۵۰ هزار و گاه ۱۰۰ هزار افزایش پیدا کرد. البته از اواسط دهه ۶۰ تا سال ۱۳۶۸ مجدداً بارونندی نزولی در تولید و نشر کتاب مواجه هستیم. در این سالها گران شدن مواد اولیه، ابزار و هزینه تولید کتاب و کاهش سرمایه‌گذاری در این حوزه و شاید فعال شدن انتشارات دولتی که کاغذ و ابزار مورد نیاز را با ارز دولتی تهیه و ارزاتر از بخش خصوصی کتاب به بازار عرضه می‌کردند موجب تنگ شدن حوزه فعالیت بخش خصوصی و کاهش عناوین و شمارگان کتاب و در مجموع، رکود در بازار کتاب شد.

ج - بررسی روندها و گرایشهای عمده بخش چاپ و نشر در دهه ۱۳۶۷-۱۳۷۶

علی‌رغم اتخاذ سیاستهای متعدد حمایتی و اجرای اقدامات لازم برای توسعه فرهنگ کتابخوانی بین اقشار مختلف مردم، به ویژه جوانان و نوجوانان از طریق: بخشودگی مالیاتی ناشران و کتابفروشان، پرداخت وام ارزان قیمت به ناشران، برگزاری نمایشگاههای متعدد و متنوع کتاب، حمایت مالی از ناشرانی که کتب مفید و مأخذ چاپ می‌کنند، پرداخت یارانه بابت کاغذ و فیلم و زینک مصرفی ناشران، چاپ و توزیع بین کتاب برای اقشار بالقوه کتابخوان از سال ۱۳۷۰، کتاب و کتابخوانی هنوز جایگاه مناسب خود را در جامعه ایران به دست نیاورده و به صورت ابزار برای پر کردن اوقات فراغت و ارتقای فرهنگ عمومی مورد توجه خانواده‌های ایرانی قرار نگرفته است.

۱. در بررسی برنامه اول و دوم توسعه متوجه این نکته می‌شویم که نگاه برنامه در اهداف کمی و شاخص‌ها، عمدتاً ناظر بر افزایش تولیدات بخش فرهنگ نظیر کتاب بوده است. مسوولان و مدیران بخش‌ها نیز به دلیل پایین بودن شاخص تولید در این بخش در مقایسه با آنچه که باید باشد به حق به این امر توجه کرده‌اند و نتایج خوبی هم داشته است. بدیهی است که تولید کالا و خدمات فرهنگی اولاً اقتصادی نیست و خطریذیری زیادی را به همراه دارد. ثانیاً، بازگشت سرمایه آن کند است. ثالثاً نظارت بسیار دقیق و گسترده دولتی روی آن اعمال می‌شود. لذا طبیعی است که باید با یارانه پشتیبانی‌های مالی و حقوقی، انگیزه مشخص یا ملاحظات دیگری همراه باشد تا سرمایه‌گذاران را جذب کند.

۲. تقاضا برای کالاها و خدمات فرهنگی و هنری و مصرف کالاها فرهنگ در طول دوره مورد بررسی همواره از رشد مناسبی برخوردار بوده است. از بررسی نتایج آمارگیری هزینه‌های خانوار (اجرا شده در مرکز آمار و برنامه‌ریزی پژوهشهای فرهنگی و هنری) در طول سالهای ۱۳۵۰ تا ۱۳۷۵ نتایج بسیار خوبی به دست آمده است. اولاً، هزینه مصرف کالاها فرهنگ از سال ۱۳۶۸ به بعد با روند مناسبی افزایش پیدا کرده است. ثانیاً، ضریب اهمیت سهم متوسط هزینه کالاها و خدمات فرهنگی نسبت به متوسط کل هزینه خانوار طی سالهای موردنظر به طور مستمر زیاد شده است.

در واقع، یکی از مهمترین روندها و گرایش‌ها طی دهه مذکور، افزایش تقاضاهای فرهنگی و جذب مخاطبان فراوان در فعالیتهای مختلف فرهنگی

با توجه به جایگاه بالای فرهنگ در نظام انقلاب اسلامی و نیز اهمیت ویژه آن در نظام ارزشی موجود، در تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه دولت، فرهنگ جایگاه مناسبی را به خود اختصاص داده است؛ و این جایگاه به مرور زمان شفافتر، گسترده‌تر و همه جانبه‌تر شده است تا جایی که در تدوین برنامه سوم توسعه تا حدودی روح کلی برنامه را تشکیل داده است و این در جای جای برنامه مشخص و روشن می‌نمود

دستگاههای دولتی با برگزاری نمایشگاههای متعدد و متنوع، جشنواره‌ها، مسابقات و هفته‌های فرهنگی در مرکز و گسترش آن در مناطق مختلف کشور، ترویج و عرضه محصولات و خدمات را دامن زده و تلاش نموده‌اند فضای نشاط‌آور و پر شور فرهنگی در میان جامعه به وجود آورند که در جای خود قابل تقدیر است. اما آیا برای توزیع محصولات ۳۱۲۷ ناشر، وجود ۲۵۸۵ کتابفروشی کافی است؟

جدول شماره ۱:
عناوین و شمارگان کتب منتشره در فاصله سالهای ۱۳۶۷-۱۳۷۶

و هنری بوده است.
۳. نکته در خور توجه این است که طی سالهای موردبررسی، عرضه محصولات و خدمات فرهنگی در بستر مناسبی صورت نگرفته است و یک حلقه مفقوده بین تولید و مصرف مشاهده می‌شود به بیان دیگر، تولید بیشتر موردتوجه دولت بوده است و هم تولید کنندگان دولتی گسترش پیدا کرده‌اند یا بر میزان تولید افزوده‌اند و هم حمایت بیشتری از بخش غیر دولتی در این خصوص به عمل آمده است. لکن برنامه صحیح و هدایت سازمان یافته برای جذب بخش غیر دولتی در این زمینه صورت نگرفته است. دستگاههای دولتی با برگزاری نمایشگاههای متعدد و متنوع، جشنواره‌ها، مسابقات و هفته‌های فرهنگی در مرکز و گسترش آن در مناطق مختلف کشور، ترویج و عرضه محصولات و خدمات را دامن زده و تلاش نموده‌اند فضای نشاط‌آور و پر شور فرهنگی در میان جامعه به وجود آورند که در جای خود قابل تقدیر است. اما آیا برای توزیع محصولات ۳۱۲۷ ناشر، وجود ۲۵۸۵ کتابفروشی کافی است؟ همواره مباحث مربوط به وجود نقصان وضعف در روش توزیع کتاب را صاحب نظران و دست‌اندرکاران این صنف بیان کرده‌اند؛ و بارها چارماندیشی صحیح و اجرای طرح جامع در دستور کار قرار گرفته ولیکن جامعه عمل نپوشیده است. البته راه اندازی نظام اطلاع‌رسانی و اشاعه اطلاعات به صورت مکتوب، ماشینی و در رسانه‌های مختلف و نیز پیوستن به نظام اطلاع‌رسانی جهانی یعنی I.S.B.N اقدامی اساسی است ولیکن همچنان این خلا وجود دارد.
۴. عطف توجه دولت به تولید بیشتر و سوق دادن همه امکانات در این زمینه و در مقابل، اجرای نظارت پیچیده و گسترده و دقیق موجب به فراموشی سپردن هدایت و سیاست‌گذاری شده است. دغدغه نظام و دولت برای آنکه تولید محصولات مخالف بامبانی فکری و مصالح ملی و شئون اخلاقی متوقف شود و نیز دخالت جریان‌ات و تشکل‌ها و اشخاص مختلف که خود را صاحب نظر و وکیل همه جامعه می‌دانند موجب شد در طی این دهه همه مباحث و چاره‌اندیشی و ظرفیتهای دولتی صرف تقویت بخش نظارت بشود. اگر دولت توانسته باشد در نظارت بر بخش خصوصی تولیدکننده توفیق به دست آورد همواره یک فضای غیر مطمئن و ناامن را دامن زده است؛ علاوه بر آن که در داخل دولت نیز هماهنگی و یکدستی درباره سیاستهای نظارتی وجود ندارد؛ و سایر دستگاههای دولتی تولیدکننده الزامی برای

رعایت سیاستهای ابلاغی دستگاه مسئول احساس نمی‌کنند.

۵. بررسی عملکرد بخش چاپ و نشر در دهه ۱۳۶۷-۱۳۷۶. عناوین و شمارگان کتاب

در برنامه اول توسعه چهار هدف کمی در حوزه تولید و انتشار کتاب پیش‌بینی شد که عمدتاً بر عنوان و شمارگان کتب منتشره (افزایش عناوین کتاب، افزایش شمارگان کتاب، افزایش عناوین کتاب کودک و نوجوان و افزایش شمارگان کتاب کودک و نوجوان) متمرکز بود. جدول شماره یک وضعیت عناوین و شمارگان کتاب در سالهای بین ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۶ را نشان می‌دهد. چنانچه ملاحظه می‌شود هر چند که عناوین و شمارگان کتب منتشره در سال ۱۳۷۶ نسبت به سال ۱۳۶۷، به ترتیب ۳۱۰ و ۲۴۰ درصد رشد دارد شمارگان متوسط در سال ۱۳۷۶، بالغ بر ۱۵٪ کمتر از شمارگان سال ۱۳۶۷ است. براساس این جدول، در سالهای ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱ عناوین و شمارگان کتاب حرکتی نزولی داشته است و باروند کلی سالهای قبل و بعد از خود هماهنگ نیست. علت اصلی کاهش عنوان و شمارگان کتابها در این دو سال را می‌توان به کمبود شدید زینک و کاغذ و افزایش قیمت آنها نسبت داد که عملاً موجب رکود بازار نشر شد.

همانطور که در جدول شماره دو مشاهده می‌شود، سرانه شمارگان کتاب برای هر فرد با سواد ایرانی در سال ۱۳۷۶ نسبت به سال ۱۳۶۸، فقط ۲/۷٪ رشد داشته است و در مجموع، در خلال برنامه اول و برنامه دوم، صرفنظر از نوسانات جزئی، کم و بیش می‌توان آن را ثابت انگاشت. البته وضعیت رشد عناوین کتاب به مراتب بهتر از وضعیت شمارگان کتاب است. سرانه عناوین کتاب برای کل جمعیت باسواد در سال ۱۳۷۶ نسبت به سال ۱۳۶۸، ۴۲٪ رشد نشان می‌دهد.

در واقع، می‌توان گفت که دولت و دستگاههای دولتی به رغم تمام کوششها و سیاستهای حمایتی، هدایتی و ترویجی (همچون برگزاری نمایشگاههای کتاب، تجلیل از بهترین‌ها در زمینه کتاب و غیره) که در ده سال گذشته صورت گرفته است، فقط موفق به سرپا نگهداشتن بازار کتاب و نگهداشتن وضع موجود شده‌اند. در این صورت، آیا سیاستها و اقدامات اتخاذ شده از جمله پرداخت یارانه و فعالیتهای ترویجی بی‌ثمر بوده است؟ یا عوامل دیگری در رکود و رونق بازار کتاب دخیل هستند که از نظر ما پنهان مانده است؟

۲. کتاب کودک و نوجوان

جدول شماره ۲ و ۴، وضعیت شمارگان و عناوین کتاب کودک را در ۱۰ سال گذشته و همچنین سهم عنوان و شمارگان این گونه کتب به کل عناوین و شمارگان را نشان می‌دهد. براساس داده‌های جدول شماره ۲، سالهای ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ را به لحاظ شمارگان کتاب کودک باید سالهایی استثنایی دانست. مقایسه سالهای ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ با سال ۱۳۷۶ نشان می‌دهد با این که عناوین کتاب‌های چاپ شده کودک و نوجوان در هر یک از این دو سال کمتر از ۵۰٪ عناوین چاپ شده در سال ۱۳۷۶ است، شمارگان متوسط دو سال مذکور تقریباً نزدیک به دو برابر شمارگان متوسط سال ۱۳۷۶ است. از سال ۱۳۷۰، کاهش شمارگان و عناوین کتاب در هر دو گروه کودکان و نوجوانان و بزرگسالان آغاز می‌شود و در سال ۱۳۷۱ به اوج خود می‌رسد. در سال ۱۳۷۲، دولت با توجه به بحران شدید بازار کتاب، سیاستهای متنوعی (که افزایش

سال	تعداد عنوان	شمارگان (هزار نسخه)	شمارگان متوسط (نسخه)
۱۳۶۷	۳۷۳۴	۲۴۲۰۹	۶۴۸۳
۱۳۶۸	۷۷۹۴	۵۵۴۵۳	۷۱۱۵
۱۳۶۹	۸۲۰۸	۵۶۱۸۸	۶۸۴۵
۱۳۷۰	۷۵۴۹	۳۶۵۳۱	۴۸۳۹
۱۳۷۱	۷۴۹۹	۳۳۲۵۰	۴۴۳۴
۱۳۷۲	۹۲۳۴	۶۱۰۰۰	۶۶۰۶
۱۳۷۳	۱۰۵۴۲	۵۸۱۰۹	۵۵۱۲
۱۳۷۴	۱۱۸۳۱	۶۱۰۰۷	۵۱۵۶
۱۳۷۵	۱۴۴۵۶	۸۰۳۷۴	۵۵۵۹
۱۳۷۶	۱۵۳۰۷	۸۲۵۷۱	۵۳۹۴

عنوان هدف	واحد اندازه‌گیری	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶
افزایش شمارگان کتاب	شمارگان کتاب	۰/۱۸۷	۱/۱۸۹	۱/۱۷۷	۱/۰۸۸	۰/۹۴	۱/۶۷	۱/۵۳	۱/۵۴	۱/۹۳	۱/۹۶
کتاب	جمعیت باسواد کشور										
افزایش عناوین کتاب	عنوان	۱۳۴	۲۵۶	۲۵۹	۲۲۳	۲۱۳	۲۵۲	۲۷۷	۳۰۰	۳۴۸	۳۶۴
کتاب	یک میلیون نفر جمعیت باسواد										

جدول شماره ۲:
سرانه شمارگان و عنوان کتاب به جمعیت با سواد کشور

چشمگیر اعتبارات بخش فرهنگ و به ویژه افزایش یارانه از مهمترین آنهاست) اتخاذ می‌کند و به کمک این سیاست‌ها بازار کتاب از حالت بحرانی خود خارج می‌شود.

همچنان که گفته شد روند کلی حاکم بر میزان عناوین و شمارگان کتاب (جدول شماره یک) در فاصله سال‌های ۱۳۶۷ تا ۷۶ کتاب کودک و نوجوان نیز حاکم است (جدول شماره ۳). با این که عناوین و شمارگان کتب کودک و نوجوان در سال ۱۳۷۶ به ترتیب ۴۰٪ و ۲۲۵٪ نسبت به سال ۱۳۶۷ رشد نشان می‌دهد شمارگان متوسط کتاب کودک و نوجوان در سال ۱۳۷۶، ۲۵/۵٪ کمتر از شمارگان متوسط سال ۱۳۶۷ است.

براساس جدول شماره ۵ سرانه شمارگان کتاب کودک و نوجوان نیز به همین ترتیب بوده است و رقم سال ۱۳۷۵ برای هر دو گروه هر چند که نسبت به سال ۱۳۶۷ نشان‌دهنده رشد ۱۰۰٪ است نسبت به سال‌های ۶۸ و ۶۹ رشد چندان نماند.

۳. ناشران و کتابفروشان

با استفاده از اطلاعات در دسترس که در جدول شماره ۶ منعکس شده

استه می‌توان توزیع جغرافیایی ناشران، کتابفروشی‌ها و نارسایی‌های موجود در این حوزه را با صراحت بیشتری مشاهده کرد.

براساس داده‌های جدول شماره ۶ مشخص می‌شود که ۶۸٪ از مجموع ناشران کشور در تهران مستقر هستند. در واقع، می‌توان تهران را مرکز و کانون فعالیت‌های نشر و چاپ کتاب دانست. اگر رقم ناشران فعال کشور را مدنظر قرار دهیم، درخواهیم یافت که بیش از ۸۰٪ ناشران فعال کشور در شهر تهران فعالیت می‌کنند. براساس جدول شماره ۷، سهم ناشران دولتی در بازار چاپ و نشر کتاب ۲۷٪ مجموع شمارگان سال ۱۳۷۶ بوده است. توزیع جغرافیایی نامناسب ناشران که به معنای نبود بنگاه انتشاراتی در بسیاری از شهرستانهاست و همچنین قلت کتابفروشیهای کشور (جدول شماره ۶) که حتی تعداد آنها کمتر از ناشران کشور است. و به یقین به دلایل اقتصادی، بسیاری از آنها دلبسته فروش لوازم تحریر به جای کتاب هستند. می‌تواند بیان‌کننده میزان دسترسی مردم به کتاب و در نهایت، سطح نازل شمارگان کتاب در کشور باشد. به عبارت دیگر، می‌توان مدعی شد که بخش بزرگی از جمعیت باسواد کشور به کتاب و به ویژه کتاب‌های جدید دسترسی ندارند. ابزارهای محدود

در واقع، یکی از مهمترین روندها و گرایش‌های طی دهه مذکور، افزایش تقاضاهای فرهنگی و جذب مخاطبان فراوان در فعالیتهای مختلف فرهنگی و هنری بوده است

سال	تعداد عنوان	شمارگان (هزار نسخه)	شمارگان متوسط (نسخه)
۱۳۶۷	۵۶۶	۸۳۸۰	۱۴۸۰۵
۱۳۶۸	۱۰۸۲	۱۸۵۶۳	۱۷۱۵۶
۱۳۶۹	۱۲۵۱	۲۱۳۶۱	۱۷۰۷۶
۱۳۷۰	۱۰۲۵	۱۲۶۷۹	۱۲۳۶۹
۱۳۷۱	۷۱۱	۷۸۲۶۱۸	۱۱۰۰۷
۱۳۷۲	۱۱۰۴	۱۶۶۴۹	۱۵۰۸۱
۱۳۷۳	۱۱۷۹	۱۴۰۲۸	۱۱۸۹۸
۱۳۷۴	۱۳۵۴	۱۳۶۲۱	۱۰۰۶۰
۱۳۷۵	۲۶۳۰	۲۶۷۲۲	۱۰۱۶۰
۱۳۷۶	۲۸۵۴	۲۷۱۹۵	۹۵۶۸

جدول شماره ۳: عناوین و شمارگان کتاب کودک و نوجوان

سال	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶
کتاب کودک و نوجوان										
عنوان	۱۵/۲	۱۳/۹	۱۵/۲	۱۳/۶	۹/۵	۱۱/۹	۱۱/۲	۱۱/۴	۱۸/۱۹	۱۹/۵
شمارگان	۳۴/۶	۳۳/۵	۳۸	۳۴/۷	۲۳/۵	۲۷/۳	۲۴/۱	۲۲/۳	۳۳/۲	۳۳/۹

جدول شماره ۴: درصد سهم کتاب کودک و نوجوان در کل کتاب منتشره

عنوان هدف	واحد اندازه‌گیری	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶
افزایش شمارگان	شمارگان کتاب جمعیت باسواد ۵-۱۴ سال	۰/۷۵	۱/۵۵	۱/۶۷	۰/۹۳	۰/۵۶	۱/۱۶	۰/۹۵	۰/۹۱	۱/۷۷	۱/۷۸
کودک و نوجوان	عنوان	۵۰/۵	۹۰/۲	۹۷/۷	۷۴/۸	۵۰/۸	۷۷/۲	۸۰/۲	۹۰/۹	۱۷۴/۲	۱۸۴
افزایش عناوین کتاب کودک و نوجوان	یک میلیون نفر جمعیت ۵-۱۴ سال										

جدول شماره ۵: سرانه شمارگان و عنوان کتاب کودک و نوجوان

جدول شماره ۶: توزیع جغرافیایی ناشران و کتابفروشان در سال ۱۳۷۵

ردیف	توزیع جغرافیایی	ناشران		کتابفروشان	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	تهران	۶۸	۲۱۵۱	—	—
۲	مراکز استان‌ها	—	—	۵۰/۵	۱۳۰۶
۳	شهرستان‌ها	۳۲	۱۰۲۱	۴۹/۵	۱۲۷۹
۴	جمع کل	۱۰۰	۳۱۲۷	۱۰۰	۲۵۸۵

جدول شماره ۷: عملکرد ناشران در سال ۱۳۷۶ به تفکیک ناشران خصوصی و دولتی

شرح	شمارگان (هزار نسخه)	درصد به کل	عنوان	درصد به کل	شمارگان متوسط
ناشران دولتی	۲۰۹۹۳	٪۲۷	۳۲۵۱	۲۳/۲	۶۴۵۷
ناشران خصوصی	۵۶۴۷۸	٪۷۳	۱۰۷۶۶	۷۶/۸	۵۲۴۶
جمع	۷۷۴۷۱	۱۰۰	۱۴۰۱۷	۱۰۰	۵۵۲۶

چاپخانه (۴۳٪ از کل چاپخانه‌ها) در تهران مستقر است که بالغ بر ۸۱٪ آنها دولتی هستند. با توجه به این که ظرفیت چاپخانه‌های دولتی بسیار بیشتر از چاپخانه‌های خصوصی است در اینجا نیز می‌توان از یک سو سهم دولت در ظرفیت چاپ کشور و از سوی دیگر تمرکز چاپخانه‌ها در تهران را مشاهده کرد.

۵. مخاطبان

نمایشگاه‌های استانی کتاب

تا سال ۱۳۷۶، تعداد ۲۷ نمایشگاه کتاب استانی در سراسر کشور برگزار شد که در بیشتر استان‌های کشور با استقبال گسترده مردم مواجه گردید و شور و موج فرهنگی پربرکت و پرمهری پدید آورد.

در این نمایشگاه‌ها علاوه بر برپایی غرفه‌های نمایش و فروش کتاب، دهها فعالیت جنبی برگزار می‌شود. این فعالیت‌های جنبی عبارتند از:

نمایشگاه کتاب بانوان، شب شعر، مسابقه خوشنویسی، نمایشگاه کتاب از نگاه عکاسان، نمایشگاه و مسابقه کاریکاتور، سمینار نقد کتاب کودک و تعلیم و تربیت، نمایشگاه هنرهای تجسمی و دستی، مسابقه کتابخوانی، غرفه ویژه نماز، بخش ویژه جوانان، شبی با قرآن، میزگرد فرهنگ و تکنولوژی، استان‌شناسی، کتاب و خانواده، میزگرد مسایل و مشکلات جوانان، نقد و بررسی ادبیات معاصر، نقد و بررسی شعر، میزگرد بررسی مسایل بانوان، ایستگاه نقاشی (ویژه کودکان و نوجوانان) و...

جدول شماره ۹ وضعیت برگزاری نمایشگاه بزرگ کتاب استانی را تا پایان سال ۱۳۷۶ نشان می‌دهد. براساس این جدول تا آن زمان ۳۲ نمایشگاه کتاب در استان‌های مختلف کشور برگزار شد. استقبال گسترده مردم و همچنین ناشران از این نمایشگاه بیش از هر چیز نشان‌دهنده این نکته بود که تعداد مکان‌ها و فروشگاه‌هایی که به طور مستمر کتاب‌های تازه و مورد نیاز خیل

اطلاع‌رسانی کتاب، به خصوص کتاب‌های جدید به فرض این که به شهرهای کوچک دور و نزدیک هم برسد هزینه زیادی که گاهی تا چند برابر قیمت کتاب هم ممکن است باشد برای مقاضای کتاب در بردارد تا بتواند با صرف وقت زیاد به کتابفروشیهای مرکز استان مراجعه کند و کتاب موردنظر خود را بیابد. مصداق این ادعا، استقبال فراوان مردم از برگزاری نمایشگاه‌های کتاب در استان‌هاست که در جای خود به آن خواهیم پرداخت.

بنابراین، می‌توان چنین نتیجه گرفت که توجه زیاد برنامه اول و دوم توسعه در تولید کتاب و تأکید بر فراهم آوردن تسهیلات برای افزایش تولید باعث نادیده گرفتن یا کم توجهی به مراکز عرضه و فروش کتاب شده است. به علاوه بنیه مالی ضعیف کتابخانه‌های کشور، اعم از عمومی و تخصصی، برای خرید کتب تازه نیز مزید بر علت بوده است. در مجموع، چنین برمی‌آید که لازم است تجدیدنظری در سیاست‌های توسعه کتاب و کتابخوانی، با عطف توجه به تقویت مراکز عرضه و فروش کتاب و نیز تعاونی‌های توزیع کتاب و تقویت بنیه مالی کتابخانه‌های کشور برای خرید کتاب در برنامه سوم توسعه صورت گیرد. در واقع، زمینه‌های لازم برای دسترسی سهل و آسان مردم به خرید و استفاده از کتاب را باید فراهم آورد تا بدین ترتیب بال دیگر توسعه کتاب و کتابخوانی را به حرکت درآوریم و به هدف نهایی برسیم.

۴. چاپخانه‌ها

تعداد کل چاپخانه‌های ایران تا سال ۱۳۵۰، ۱۰۵۲ واحد بوده است که در سال ۱۳۶۶ به ۱۵۶۸ واحد و در سال ۱۳۷۶ به ۱۷۴۴ واحد افزایش یافته است. قرار بود طی برنامه پنجساله دوم توسعه، ظرفیت امکانات چاپ کشور از ۳۹۰۰ ورق در سال ۱۳۷۳ به ۵۸۵۰ ورق در سال ۱۳۷۶ برسد که با توجه به آثار موجود تا پایان سال ۱۳۷۶ این رقم به ۴۹۸۱ ورق رسیده است. ضمناً وضعیت کلی امکانات صنعت چاپ و نشر کشور تا پایان سال ۱۳۷۶ به شرح جدول شماره ۸ است. براساس داده‌های این جدول از مجموع ۱۷۴۴ چاپخانه ۷۵۱

برنامه سوم توسعه با توجه به بررسی مزایا و معایب دو برنامه قبلی، اصلاحات ساختاری، نهادی و قانونی را محور قرار داده است

عظیم کتابخوان را در استان‌ها عرضه کنند اندک است. از این رو، برگزاری نمایشگاه کتاب از قلیل فرصت‌هایی است که برای کتابخوانان در استان‌ها فراهم می‌شود.

نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب تهران

برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب تهران رویندای فرهنگی و درخور توجه اهل مطالعه و محافل فرهنگی است. جدول شماره ۱۰ وضعیت و مشخصات کلی ده نوره نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران را نشان می‌دهد. علاوه بر برگزاری نمایشگاه‌های کتاب، برگزاری هفته‌های کتاب و کتابخوانی در سطح کشور، تجلیل از خادمان نشر با انتخاب بهترین ناشر سال، انتخاب تألیف و ترجمه‌های برجسته کشور در هر سال، از دیگر اقدامات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است که به منظور تشویق فعالان نشر و ترویج کتابخوانی صورت می‌گیرد.

۶- گردش مالی نشر کشور

اطلاعات دقیقی در زمینه دارایی و سرمایه بخش خصوصی فعال در حوزه نشر وجود ندارد. به‌طور تقریبی می‌توان میزان سرمایه در گردش ناشران خصوصی را محاسبه کرد. اگر بهای متوسط هر جلد کتاب را در سال ۱۳۷۶ بالغ بر ۶۵۰۵ ریال در نظر بگیریم، به‌طور معمول ۴۰٪ آن یعنی ۲۶۰۰ ریال باید هزینه واقعی تولید یک جلد کتاب باشد.

با توجه به سهم دولت و ناشران خصوصی در کل شمارگان منتشر شده مشخص می‌شود که کل سرمایه در گردش ناشران دولتی و خصوصی در سال ۱۳۷۶ بالغ بر ۲۰۱ میلیارد ریال است که سهم ناشران دولتی بالغ بر ۵۴/۲ میلیارد ریال (در این محاسبه امتیازهای چشمگیر ناشران دولتی و معافیت‌های کامل آنها وارد نشده است) و سهم ناشران غیر دولتی ۱۴۶/۸ میلیارد ریال بوده است.

در سال ۱۳۷۶، ۱۵۰۲ ناشر خصوصی و ۴۶۱ ناشر دولتی به ترتیب ۱۰۷۶۶ و ۳۲۵۲ عنوان کتاب با شمارگان ۵۶/۴۷۸/۰۰۰ جلد و ۲۰/۹۹۳/۰۰۰ جلد منتشر کرده‌اند. در میان ناشران خصوصی بر حسب جدول شماره ۱۱، ۱۲۲۲ ناشر از ۱ تا ۱۰ عنوان کتاب منتشر کرده‌اند که با توجه به شمارگان متوسط کتابهای چاپ شده ناشران خصوصی (جدول شماره ۱۲) و با فرض این که هر یک به‌طور متوسط ۵ عنوان کتاب منتشر کرده باشند و با عنایت به قیمت متوسط پشت جلد کتاب (۶۵۰۵ ریال)، مشخص می‌شود که ۱۷۹ میلیون ریال در طی سال فروش کتاب داشته‌اند (مشروط به این که تمام شمارگان در طول سال به فروش برسد). سود ناخالص حاصله از آن در بهترین شرایط، سالانه ۲۵ میلیون ریال (۱۵٪ قیمت پشت جلد) و ماهانه ۲ میلیون ریال است که با توجه به نیروی انسانی لازم برای گرداندن بنگله انتشاراتی و نظارت بر امور (حداقل ۳ نفر) میزان درآمد ماهانه هر یک بالغ بر حدود ۷۰۰ هزار ریال خواهد بود.

براساس جدول شماره ۱۱ و ۱۲، ۱۵۰۲ ناشر خصوصی فعال در سال ۱۳۷۶ (۸۱ درصد ناشران خصوصی) ۳۹/۲ درصد از تولید کتاب را در اختیار داشته‌اند در حالی که در همین مدت سهم ۴۶۱ ناشر دولتی از تولید کتاب بالغ بر ۲۳ درصد بوده است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت که در بازار نشر، ناشران دولتی از موضوع و موقعیتی انحصاری برخوردارند. اگر ۲۳ میلیارد ریال اعتبار سال ۱۳۷۶ معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را که صرف پرداخت یارانه دولت به بخش خصوصی فعال در کار نشر شده است به آن بیفزاییم، سهم دولت بالغ بر ۷۷ میلیارد ریال یعنی ۳۷٪ کل سرمایه در گردش بخش است؛ البته به استثنای مابه‌التفاوت قیمت رسمی و دولتی مقدار ارز خارجی که هر ساله دولت بابت واردات کاغذ می‌پردازد. با این محاسبه مبلغ ۱۴۶ میلیارد ریال سرمایه در گردش بخش خصوصی در حوزه نشر است که معادل ۶۳ درصد کل سرمایه در گردش حوزه کتاب است. از مبلغ ۱۴۶ میلیارد ریال مشارکت بخش خصوصی در سال ۱۳۷۶ معادل ۲۹/۱٪ یا ۳۷ میلیارد را

ردیف	نام استان	چاپخانه		لیتوگرافی و سیلک			
		جمع	خصوصی	دولتی	لیتوگرافی	سیلک	جمع
۱	قم - مرکزی	۷۴	۷۴	—	۶	۱	۷
۲	قزوین - زنجان	۲۸	۲۸	—	۱	۳	۴
۳	گلستان - مازندران	۹۶	۹۳	۳	۲	۷	۹
۴	کرمانشاه	۳۳	۳۳	—	۲۰	—	۲
۵	شهرهای استان تهران	۴۸	۴۷	۱	۶	۳	۹
۶	همدان	۳۱	۲۸	۳	۲	۳	۵
۷	فارس	۴۸	۴۸	—	۳	۵	۸
۸	کردستان	۱۳	۱۳	—	—	۲	۲
۹	اردبیل - آذربایجان شرقی	۱۷۹	۱۷۹	—	۱۴	۱۲	۲۶
۱۰	یزد	۱۷	۱۷	—	۲	۳	۵
۱۱	اصفهان	۷۰	۵۷	۱۳	۱۴	۸	۲۲
۱۲	سمنان	۱۵	۱۵	—	۱	۴	۵
۱۳	ایلام	۹	۹	—	—	—	—
۱۴	خوزستان	۶۴	۵۹	۵	—	۲	۲
۱۵	گیلان	۳۸	۳۷	۱	۳	۴	۷
۱۶	کرمان	۳۶	۳۱	۵	۱	۷	۸
۱۷	خراسان	۷۸	۷۳	۵	۱۴	۱۶	۳۰
۱۸	هرمزگان	۱۶	۱۵	۱	—	—	—
۱۹	کهگیلویه و بویراحمد	۵	۵	—	—	—	—
۲۰	آذربایجان غربی	۳۶	۳۶	—	۴	۱	۵
۲۱	سیستان و بلوچستان	۱۲	۱۲	—	—	—	—
۲۲	لرستان	۲۳	۲۳	۱	—	—	—
۲۳	چهارمحال و بختیاری	۱۴	۱۴	—	۲	۲	۴
۲۴	بوشهر	۷	۸	۱	—	—	—
۲۵	تهران	۷۵۱	۶۲۶	۱۲۶	—	—	—
	جمع	۱۷۴۴	۱۵۷۹	۱۶۵	۷۶	۸۲	۱۵۸

۱۳۳۲ ناشر و بقیه را ۲۸۲ ناشر تأمین می‌کنند.

۵- مقایسه شاخصهای عمده بخش با شاخصهای بین‌المللی

شاخصهای بین‌المللی کتاب و کتابخوانی در دو محور عمده متمرکز است که یکی از محورها دربرگیرنده شمارگان و عنوان سرانه و همچنین مصرف کاغذ برای تولید کتاب است و دیگری شامل انواع کتابخانه‌ها و توزیع جغرافیایی و اندازه گنجینه کتاب آنها.

جدول شماره ۱۴ و ۱۵ به مقایسه سرانه‌های شمارگان و عنوان کتاب در ایران و چند کشور دیگر اختصاص دارد.

براساس جدول شماره ۱۴ شمارگان سرانه کتاب در ایران در بین ۸ کشور در رده ششم قرار دارد و فقط بالاتر از کشورهای کوبا و سری‌لانکا است. هر چند که آمار سایر کشورها مربوط به سال ۱۹۹۵ میلادی و رقم مربوط به ایران مربوط به سال ۱۳۷۶ است. در نتیجه‌گیری کلی تفاوتی حاصل نمی‌شود. زیرا در ده سال اخیر سرانه شمارگان کتاب در کشور تقریباً ثابت مانده است. یکی دیگر از دلایل پایین بودن شمارگان کتاب در کشور، در مقایسه با سایر کشورها، می‌تواند محدودیت فارسی زبانان در مقایسه با زبانهای روسی، عربی، اسپانیایی و غیره باشد.

در جدول شماره ۱۵، ۸ کشور براساس عنوان منتشر شده کتاب با یکدیگر مقایسه شدند. ایران در این جدول در ردیف ۶ قرار می‌گیرد که دلیل این امر نیز می‌تواند محدودیت کشورهای فارسی زبان و مقررات دست و پاگیر

جدول شماره ۸: تعداد چاپخانه‌های استان‌های کشور به تفکیک

جدول شماره ۹:
وضعیت برگزاری نمایشگاه
بزرگ کتاب استانی تا پایان
سال ۱۳۷۶

ردیف	محل برگزاری نمایشگاه	تاریخ برگزاری	ناشر	عناوین	بازدیدکنندگان
۱	گیلان	شهریور ۷۱	۱۷۰	۸/۵۰۰	۱۵۰/۰۰۰
۲	لرستان	آبان ۷۱	۸۸	۷/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰
۳	آذربایجان شرقی	آذر ۷۱	۲۱۲	۱۳/۰۰۰	۸۰/۰۰۰
۴	هرمزگان	دی ۷۱	۲۰۰	۱۳/۰۰۰	۲۰۰/۰۰۰
۵	کرج	بهمن ۷۱	۱۰۰	۱/۰۰۰	
۶	تهران	بهمن ۷۱			
۷	مازندران	بهمن ۷۱	۲۵۰	۱۵/۰۰۰	۲۰۰/۰۰۰
۸	کهگیلویه و بویراحمد	آردیبهشت ۷۲	۱۸۰	۱/۰۰۰	۶۰/۰۰۰
۹	چهارمحال و بختیاری	خرداد ۷۲	۲۴۲	۱۵/۰۰۰	۸۰/۰۰۰
۱۰	همدان	مرداد ۷۲	۲۵۰	۱۶/۰۰۰	۳۰۰/۰۰۰
۱۱	آذربایجان غربی	مرداد ۷۲	۳۷۰	۱۷/۰۰۰	۲۵۰/۰۰۰
۱۲	اصفهان	شهریور ۷۲	۴۵۰	۲۵/۰۰۰	۲۵۰/۰۰۰
۱۳	کرمان	آبان ۷۲	۵۰۵	۲۶/۰۰۰	۳۰۰/۰۰۰
۱۴	زنجان	آذر ۷۲	۵۲۶	۲۶/۰۰۰	۱۷۰/۰۰۰
۱۵	خوزستان	دی ۷۲	۵۸۵	۴۰/۰۰۰	۸۰۰/۰۰۰
۱۶	تهران و کرج (دهه فجر)	بهمن ۷۲	۴۰۰	۲۰/۰۰۰	
۱۷	مرکزی	تیر ۷۳	۵۰۰	۲۵/۰۰۰	۱۵۰/۰۰۰
۱۸	کردستان	شهریور ۷۳	۲۸۰	۱۸/۰۰۰	۱۵۰/۰۰۰
۱۹	کهگیلویه و بویراحمد	مهر ۷۳	۳۵۰	۲۱/۰۰۰	۸۰/۰۰۰
۲۰	خراسان	آبان ۷۳	۶۵۰	۳۸/۳۶۲	۷۰۰/۰۰۰
۲۱	سمنان	آذر ۷۳	۳۵۰	۲۲/۰۰۰	۶۰/۰۰۰
۲۲	هرمزگان	دی ۷۳	۴۵۰	۲۵/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰
۲۳	آردیبهشت	تیر ۷۴	۴۵۰	۲۷/۰۰۰	۴۰۰/۰۰۰
۲۴	کرمانشاه	مهر ۷۴	۴۰۰	۳۰/۰۰۰	۵۰۰/۰۰۰
۲۵	یزد	مهر ۷۴	۴۵۰	۳۳/۰۰۰	۲۵۰/۰۰۰
۲۶	فارس	آذر ۷۴	۴۳۰	۳۷/۰۰۰	۷۰۰/۰۰۰
۲۷	سیستان و بلوچستان	بهمن ۷۴	۴۲۰	۳۰/۰۰۰	۳۰۰/۰۰۰
۲۸	مازندران	شهریور ۷۵	۲۵۰	۲۰/۰۰۰	۴۰۰/۰۰۰
۲۹	همدان	مهر ۷۵	۲۵۰	۲۰/۰۰۰	۵۰۰/۰۰۰
۳۰	بوشهر	بهمن ۷۵	۲۰۰	۱۵/۰۰۰	۲۰۰/۰۰۰
۳۱	ایلام	اسفند ۷۵	۲۰۰	۱۵/۰۰۰	۱۵۰/۰۰۰
۳۲	سیستان و بلوچستان	اسفند ۷۵	۲۵۰	۲۰/۰۰۰	۲۵۰/۰۰۰

همچنان که گفته شد
روند کلی حاکم بر
میزان عناوین و
شمارگان کتاب (جدول
شماره یک) در فاصله
سال های ۶۷ تا ۷۶ بر
کتاب کودک و نوجوان
نیز حاکم است (جدول
شماره ۳). با این که
عناوین و شمارگان
کتاب کودک و نوجوان
در سال ۱۳۷۶ به
ترتیب ۴۰۴٪ و ۲۲۵٪
نسبت به سال ۱۳۶۷
رشد نشان می دهد،
شمارگان متوسط کتاب
کودک و نوجوان در
سال ۱۳۷۶، ۳۵/۵٪
کمتر از شمارگان
متوسط سال ۱۳۶۷
است

بوده یا در قوانین و مقررات وجود داشته است. دستگاهها موظف شدند با مطالعه دقیق تمامی بخشهای خود آن دسته از قوانین و مقرراتی را که نیازمند اصلاح و تغییر بودند با ارائه موارد اصلاحی گزارش دهند یا قوانین و مقررات جدید موردنیاز را تدوین و ارائه کنند.

۱.۲ اصلاح سازمانی و تشکیلاتی:

طبیعتاً اجرای هر برنامه توسعه و حرکت به سوی تعالی در بخش اداری، اصلاح سازمانی و تشکیلاتی را نیز به همراه دارد. با توجه به اجرای اصلاحات قانونی و مقرراتی، اجرای اصلاحات سازمانی از جمله کاهش تصدی دولت، حذف واحدها و تشکیلات غیرضروری، ادغام بعضی از دستگاهها که فعالیتهای موازی دارند، یا ایجاد واحدهای جدید موردنیاز، در دستور کار دستگاهها در برنامه پنج ساله سوم قرار گرفت.

۳. اصلاح سیاستهای اجرایی: دستگاهها موظف شدند با توجه به اصلاحات قانونی و سازمانی، سیاستهای اجرایی خود را که شامل روشها و رویه های

صادراتی، همچنین نارساییهایی باشد که به دلیل توزیع جغرافیایی نامناسب ناشران و کتابفروشان وجود دارد.

و. چاپ و نشر در آینده

با توجه به نظام برنامه ریزی برنامه سوم توسعه، در مرحله دوم تدوین برنامه سوم حوزهها موظف بودند به تدوین سیاستهای استراتژیک بخش مربوطه در برنامه پنج ساله سوم اقدام کنند. بر اساس سیاستهای استراتژیک پیش بینی شده حوزهها می بایست به موارد زیر توجه می نمودند:

۱. اصلاحات قانونی:

یکی از مشکلات عمده بخشها در اجرای بسیاری از فعالیتهای خود یا توسعه و گسترش فعالیتهای مرتبط، مشکلات و موانع قانونی و مقرراتی موجود بوده است. این مشکلات یا به دلیل نبود قانون و مقررات

جدول شماره ۱۰:
مشخصات کلی ده دوره
نمایشگاه بین المللی
کتاب تهران

دوره های نمایشگاه	زمان برگزاری	کشورهای شرکت کننده	ناشران داخلی	ناشران خارجی	عناوین فارسی	عناوین خارجی	برآورد تعداد بازدیدکننده
اول	۱۳۶۷	۱۹	۱۸۰	۱۹۶	۷۰۰۰	۱۶۰۸۰	۵۰۰۰۰۰
دوم	۱۳۶۸	۲۳	۲۴۰	۵۴۰	۱۰۰۰۰	۲۸۰۰۰	۶۰۰۰۰۰
سوم	۱۳۶۹	۲۴	۲۴۰	۳۱۰	۱۰۰۰۰	۳۴۲۰۰	۶۵۰۰۰۰
چهارم	۱۳۷۰	۲۸	۳۲۰	۲۳۵	۱۱۰۰۰	۳۲۳۰۰	۷۵۰۰۰۰
پنجم	۱۳۷۱	۳۰	۴۴۰	۵۶۵	۱۷۶۰۰	۴۷۰۰۰	۸۰۰۰۰۰
ششم	۱۳۷۲	۲۱	۵۲۶	۷۳۵	۱۸۵۰۰	۴۳۰۰۰	۸۰۰۰۰۰
هفتم	۱۳۷۳	۲۹	۷۱۶	۵۲۰	۲۴۵۰۰	۳۵۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰
هشتم	۱۳۷۴	۳۰	۷۳۰	۵۲۴	۲۸۲۰۰	۳۵۰۰۰	۱۱۰۰۰۰۰
نهم	۱۳۷۵	۲۷	۳۴۵	۱۳۴۰	۳۲۵۰۰	۴۰۰۰۰	۱۱۵۰۰۰۰
دهم	۱۳۷۶	۲۷	۷۵۰	۷۲۰	۳۳۰۰۰	۳۵۰۰۰	۱۰۵۰۰۰۰

جدول شماره ۱۱:
گروه بندی ناشران
خصوصی بر حسب میزان
تولید آنها در سال ۱۳۷۶

گروه	تولید بر حسب عنوان	تعداد واحدهای نشر	درصد نسبت به کل ناشران	تعداد عنوان	درصد از کل
الف	از ۱ تا ۱۰ عنوان	۱۲۲۲	۸۱/۳۶	۳۱۴۹	۲۹/۲۵
ب	از ۱۱ تا ۲۰ عنوان	۱۶۰	۱۰/۶۵	۲۳۹۱	۲۲/۲۱
پ	از ۲۱ تا ۵۰ عنوان	۹۳	۶/۱۹	۲۷۸۱	۲۵/۸۳
ت	بیش از ۵۰ عنوان	۲۷	۱/۸۰	۲۴۴۵	۲۲/۷۱
	جمع کل	۱۵۰۲	۱۰۰	۱۰۷۶۶	۱۰۰

جدول شماره ۱۲:
تعداد عناوین و شمارگان
کتابهای چاپ شده
در سال ۱۳۷۶

شرح	شمارگان (هزار نسخه)	عنوان
ناشران دولتی	۱۹۷۱۵	۳۲۵۲
ناشران خصوصی	۵۷۷۵۶	۱۰۷۶۶
جمع	۷۷۴۷۱	۱۴۰۷۸

کمتر بدان توجه شده بود و سیاستهای بنیادین برای رونق بازار چاپ و نشر محسوب می گردند. ضعف اقتصاد چاپ و نشر و وابستگی شدید این بخش به یارانه های بخش دولتی، اجرا نشدن بسیاری از قوانین یا ناقص اجرا شدن آنها از جمله قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان، توزیع نامناسب تولیدات چاپ و نشر، بخصوص کتاب و متمرکز کردن اکثر فعالیت های مربوط به چاپ و نشر در مرکز و... جز مشکلاتی است که در بخش اول این نوشته با عنوان بررسی روند گذشته ذکر شد. تدوین سیاستهای استراتژیک با توجه به مشکلات اساسی مطرح شده، گام مؤثری جهت رفع مشکلات و تنگناهای موجود است.

پس از تصویب سیاستهای استراتژیک مذکور، اصلاحات قانونی، سازمانی و سیاستهای اجرایی توسط بخش ارائه شد که پس از تغییر و تحولات اساسی در شورای فرهنگ ستاد برنامه سوم توسعه، هیات محترم دولت و مجلس شورای اسلامی، نهایتاً به تصویب رسید. بعضی از پیشنهاد های وزارتخانه در مجلس شورای اسلامی مطرح شد که به تصویب مجلس رسید و با عنوان قانون برنامه سوم توسعه محور اصلی اجرای برنامه سوم قرار گرفت. برخی از مواد ارائه شده در هیات محترم دولت تصویب شد که با عنوان راهکارهای اجرایی مصوب هیات دولت در سند برنامه سوم، آمده است. دسته دوم پس از بحث و بررسی در هیات دولت چنانچه نیاز به تصویب مجلس شورای اسلامی داشته باشند به صورت لایحه به مجلس ارائه می شود و گرنه در خود هیات محترم وزیران تصویب و اجرا می گردد.

موجود جهت گیریها و خط مشی های مرسوم است بازنگری کنند. حوزه چاپ و نشر نیز همچون سایر بخشها در ابتدا سیاستهای استراتژیک خود را تدوین کرد که به قرار زیر است:

• قانونمند شفاف و کارآمد کردن نظام نظارتی حوزه چاپ و نشر کتاب
• مقابله با تهاجم فرهنگی بیگانه و گسترش و تعمیق ارزشهای انقلاب اسلامی و ملی از طریق توسعه امر کتاب و کتابخوانی
• ایجاد تسهیلات بیشتر برای دسترسی همگان به کتاب از طریق گسترش و فعال کردن شبکه های توزیع و اطلاع رسانی کتاب در سراسر کشور
• تلاش در جهت ارتقای منزلت اجتماعی و اقتصادی اهل قلم و حمایت از حقوق معنوی و مالکیت فرهنگی پدید آورندگان آثار فرهنگی
• تقویت اقتصاد چاپ و نشر با تأکید بر استقلال اقتصادی ناشران و حفظ بازار رقابتی و فراهم آوردن زمینه مشارکت و سرمایه گذاری بخش تعاونی و خصوصی

• گسترش و حمایت از اجرای پژوهشهای بنیادی و آموزشهای علمی - کاربردی در حوزه چاپ و نشر
• تقویت روابط بین المللی در حوزه فرهنگ مکتوب و گسترش مبادلات و بازاریابی کتاب در جهت حضور مؤثر در عرصه فرهنگ جهانی
• همان طور که ملاحظه می شود سیاستهای استراتژیک بخش چاپ و نشر روی موضوعاتی تأکید کرده است که مناسبانه به دلایل گوناگون تاکنون

سال	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶
موضوع										
کلیات	۹۰۹	۱۱۱۳	۱۱۷۹	۱۹۳۳	۲۰۴۳	۵۶۲۲	۵۲۶۷	۷۶۲۰	۹۸۱۷	۱۲۰۲۰
فلسفه و روانشناسی	۹۷۰	۷۷۱	۱۰۷۹	۱۳۳۱	۱۷۸۹	۲۵۴۷	۳۹۲۷	۵۲۱۶	۶۸۵۷	۷۷۷۹
دین	۸۷۴	۱۲۷۴	۱۰۲۵	۱۱۳۲	۱۴۴۱	۱۸۰۴	۳۱۴۴	۴۸۶۳	۵۲۱۹	۶۴۸۱
علوم اجتماعی	۸۰۵	۷۰۸	۱۰۴۰	۱۶۳۶	۱۷۹۲	۲۶۱۸	۲۸۵۸	۶۷۹۶	۷۱۶۸	۸۰۲۳
زبان	۱۱۴۰	۱۱۳۵	۱۸۰۳	۱۴۷۱	۱۸۲۷	۲۱۴۱	۳۳۳۱	۶۳۶۵	۱۱۶۶۴	۸۸۶۰
علوم خالص	۹۲۳	۷۱۱	۱۶۲۸	۲۲۴۴	۳۱۲۵	۲۹۸۵	۳۱۴۵	۵۷۷۰	۷۰۱۰	۷۸۹۳
علوم عملی	۹۷۳	۱۰۳۴	۱۳۷۲	۱۵۷۷	۲۱۰۸	۲۹۵۳	۵۱۲۱	۶۵۴۴	۹۵۸۴	۱۱۱۰۲
هنر	۵۳۷	۸۶۳	۱۱۱۰	۱۲۵۳	۲۱۳۸	۲۶۶۵	۳۹۲۶	۵۹۰۲	۸۱۲۵	۱۰۵۶۷
ادبیات	۱۱۰۸	۱۳۳۲	۱۵۲۱	۱۴۸۵	۲۱۰۸	۲۳۳۴	۳۹۸۲	۶۶۰۲	۸۹۴۵	۹۷۶۳
تاریخ و جغرافیا	۱۴۰۸	۱۳۳۷	۲۳۰۷	۲۱۵۹	۳۳۹۵	۳۵۶۱	۴۶۳۵	۱۰۰۰۶	۱۶۲۶۱	۱۲۷۶۶
کودکان و نوجوانان	۱۹۶	۲۲۴	۲۵۵	۲۸۶	۳۸۲	۴۹۱	۸۰۴	۱۴۰۸	۱۹۰۴	۲۲۱۰
جمع	۶۷۷	۷۹۴	۹۵۱	۱۰۷۶	۱۶۸۳	۲۰۲۸	۳۰۶	۵۰۶۷	۵۹۱۱	۶۳۹۹

جدول شماره ۱۳:
وضعیت بهای متوسط
کتابهای منتشره به تفکیک
موضوعات طی سالهای
۶۷-۶۶

جدول شماره ۱۴:
مقایسه کل شمارگان
کتاب در ایران و سایر
کشورها در سال ۱۹۹۵

از جمله مواد قانونی قانون برنامه سوم (مصوب مجلس محترم شورای اسلامی) که به طور صریح به بخش چاپ و نشر ارتباط دارد یا بخش چاپ و نشر در آن نقش دارد به قرار زیر است:
بند «الف ۲» ماده ۱۵۵: «دستگاههای اجرایی امکانات، تأسیسات و فضاهای فرهنگی، هنری و ورزشی، طرحهای نیمه تمام و اراضی متعلق را در مناطق شهری یا اولویت شهرهای بزرگ به بخشهای غیردولتی با اولویت اشخاص حقیقی و حقوقی ایتارگران که دارای سوابق ورزشی، فرهنگی و هنری و شهرداریها در قالب قراردادهای اجاره اجاره به شرط تملیک و فروش، واگذار نموده و درآمدهای ناشی از آن را به خزانه واريز نماید. معادل وجه واريزی فوق از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی هر یک از سالهای برنامه پیشینى خواهد شد در اختیار دستگاههای اجرایی موضوع این بند قرار میگیرد تا برای احداث فضاهای فرهنگی، هنری و ورزشی در مناطق توسعه

کشورها	شمارگان کل کتب منتشره	شمارگان به نفر
مجارستان	۶۶۹۲۳۰۰۰۰	۶/۶
چین	۵۹۴۵۲۲۰۰۰۰	۳/۹
اسپانیا	۱۹۴۴۶۰۰۰	۴/۹
کوبا	۵۳۴۵۰۰۰	۰/۵
کره جنوبی	۱۸۷۲۵۲۰۰۰	۴/۲
ایران	۸۲۵۷۱۰۰۰	۱/۳۸
سری لانکا	۱۹۶۵۰۰۰۰	۱/۱
امارات متحده عربی	۵۱۱۷۰۰۰	۲/۳

جدول شماره ۱۵: مقایسه کل عناوین منتشر شده کتاب در ایران و سایر کشورها در سال ۱۹۸۹

کشورها	تعداد کل عناوین منتشر شده	تعداد عناوین به ازای یک میلیون نفر
سوئیس	۱۵۷۷۱	۱۷۹۴
اتریش	۸۲۲۲	۱۰۲۲
آلمان غربی	۷۴۱۷۴	۹۰۹
اسپانیا	۴۸۴۶۷	۱۲۲۳
کره جنوبی	۲۵۸۶۴	۸۹۸/۶
ایران	۱۵۳۰۷	۲۵۵/۱
کوبا	۶۹۸	۶۳/۷
تایلند	۱۱۲۱۷	۱۹۲/۶

ماخذ: سالنامه آماری سال ۱۹۹۷ یونسکو

نیافته یا کمتر توسعه یافته در چارچوب سیاستهای برنامه سوم هزینه کند. توضیح: یکی از راههای کاهش تصدی دولت و تقویت بخش خصوصی و نیز رونق بازار چاپ و نشر واگذاری امور قابل واگذاری به بخش غیردولتی است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف شده است تا آیین نامه نحوه واگذاری را تهیه و به تصویب هیات دولت برساند. امید است با اجرای این بند شاهد تحول مناسب در عرصه چاپ و نشر کشور باشیم.

یکی از دغدغههای عمده پدیدآورندگان آثار فرهنگی و هنری، حمایت نکردن بخش دولتی از آثار پدید آمده است. علی رغم اینکه قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان در سال ۱۳۴۸ به تصویب مجلس شورای ملی وقت رسید ولی متأسفانه هرگز جامه عمل نپوشید و همچنان راکد مانده است. یکی از دلایل عمده آن نبود تشکیلات و واحد مناسب جهت ثبت آثار و نظارت بر اجرای قانون است. خوشبختانه قانون برنامه سوم توسعه ماده ۱۶۰ خود را به این موضوع اختصاص داده است که بدین قرار است: «نگارندهای پژوهشی، پایان نامهها و نرم افزارهای چندرسانهای به عنوان «آثر» مشمول مفاد قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱ می گردد. ثبت نرم افزارهای چندرسانهای از لحاظ فنی و رایانهای توسط دبیرخانه شورای عالی داده ورزی انجام می شود. شورای عالی یاد شده موظف است در موقع ثبت اثر، نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را اخذ کند.

تبصره. نحوه ثبت آثار فرهنگ مکتوبه هنری، سینمایی و نرم افزارهای رایانهای برای استفاده از حق انحصاری توسط صاحبان آنها به موجب آیین نامه های خواهد بود که به پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به تصویب هیات وزیران می رسد.

اما بسیاری از قوانین و مقررات مورد نیاز بخش چاپ و نشر در قسمت راهکارهای اجرایی مصوب هیات دولت در برنامه سوم توسعه آمده است: تدوین لایحه قانون نشر کتاب، تدوین آیین نامه های مربوط به انتخاب و معرفی برترینهای فرهنگی از قبیل ناشران، خلاقان نشر و مسابقات فرهنگی با حفظ اولویت ناشران و اهل قلم شهرستانی و نیز ساماندهی امور مربوط به اینها، تهیه آیین نامه نحوه و شرایط استخدام و ارائه خدمات به نویسندگان حایز رتبه اول در مسابقات علمی، منطقه ای و بین المللی در دستگاههای اجرایی، تهیه آیین نامه های مورد نیاز درباره ارتباط مناسب بخشهای فرهنگی با مراکز حوزه های علمیه و رفع شبهات فقهی، بازنگری و تجدیدنظر در قوانین و مقررات نظارتی و فراهم آوردن زمینه اعمال نظارت عالیه، تهیه لایحه تشکیل صندوق اعتباری حمایت از نویسندگان و تهیه ضوابط قانونی و مالی زمینه حضور فعالتهای مربوط به چاپ و نشر در مجامع فرهنگی بین المللی، این راهکارها از جمله مواد اصلی بخش چاپ و نشر است که در واقع با اجرا و انجام آنها بسیاری از سیاستهای استراتژیک تهیه شده بخشی در برنامه سوم توسعه را جامه عمل می پوشاند.

ز. شاخصها و اهداف کمی بخش چاپ و نشر در برنامه سوم توسعه از آنجا که سیاستهای اتخاذ شده در بخش چاپ و نشر تا حد زیادی با دیدگاههای جدیدتری تهیه و تدوین شده بود و همچنین برای رفع بعضی از مضلات در این بخش موارد اصلاحی در حیطه قوانین و تشکیلات تدوین و تصویب شده شاخصهای عمده بخش نیز میبایست متناسب با موارد پیش گفته تدوین می شد. در برنامه سوم سنی شده است شاخصهای مهم بخش که تأثیر جدی بر رونق اقتصاد چاپ و نشر، ارتقا کمی و کیفی تولیدات، دسترسی همگان به محصولات فرهنگی و ارتقای منزلت و جایگاه نویسندگان و دستاندرکاران چاپ و نشر دارند در نظر گرفته شوند. تعیین شاخصهایی نظیر: نسبت تعداد عناوین کتابهای منتشر شده نویسندگان جدید به کل کتابهای منتشره نسبت تعداد پدیدآورندگان زن به کل پدیدآورندگان کتاب و نسبت سهم ناشران غیردولتی در انتشار کتاب به کل ناشران فعال در بخش چاپ و نشر جدید و بکر است و همگی نشان از تحول جدی و اساسی در دیدگاهها و سیاستهای مسوولان دارد. همانگونه که در جدول شماره ۱۶ ملاحظه می شود به ازای هر صد هزار نفر جمعیت کشور در سال ۱۳۷۸، ۳۰ عنوان کتاب منتشر شده است که با پیش بینی های به عمل آمده این رقم در سال ۱۳۸۳ (سال پایان برنامه) با متوسط رشد سالانه ۲/۴ درصد به ۳۳/۷ عنوان می رسد. باید متذکر شد که به کوشش برنامه ریزان بخش چاپ و نشر به تدریج طی سالهای برنامه از تعداد کتابهای کمک آموزشی در فهرست عناوین کتابها کاسته شد؛ وگرنه رقم مذکور در سال ۸۳ بیشتر از مقدار ارائه شده خواهد بود.

یکی از شاخصهای مهم که برنامه ریزان رشد چشمگیر آن را پیش بینی کرده اند، افزایش تعداد عناوین کتابهای چاپ شده نویسندگان جدید است. طبق آمار جدول ۱۶، در سال ۱۳۷۸، ۱۰/۲ درصد از کل کتابهای چاپ شده به نوقلمان (نویسندگان جدید) اختصاص داشته است که طبق برنامه ریزی به عمل آمده این رقم با متوسط میزان رشد سالانه ۱۰/۶ درصدی به ۱۶/۹ درصد خواهد رسید. یکی از دلایل عمده این پیش بینی، حمایتهای ویژه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از نوقلمان، خرید کتابهای منتشر شده آنان و دیگر حمایتهاست.

در حیطه اقتصاد نشر، افزایش سهم ناشران غیردولتی در انتشار کتاب نسبت به ناشران دولتی یکی از شاخصهای مهم بخش چاپ و نشر یکی از سیاستهای عمده دولت، کاهش تصدی دولت در فعالیتهای غیر ضروری و واگذاری امکانات به بخش غیردولتی است. ماده ۱۵۵ نیز ناظر بر همین موضوع است. همان طوری که در جدول مذکور ملاحظه می شود، سهم ناشران غیردولتی در انتشار کتاب ۶۲ درصد از کل کتابهای چاپ شده در سال ۷۸ است. این رقم با برآورد متوسط نرخ رشد سالانه ۴/۹ درصدی تا سال ۸۳ به ۸۰ درصد افزایش خواهد یافت. تقویت چاپخانه ها و کمک به توسعه و گسترش آنها همراه با افزایش شمارگان و عنوان کتاب همواره مورد توجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بوده است. افزایش چاپ و نشر کتاب لزوماً افزایش ظرفیت چاپخانه ها را در پی خواهد داشت. طبق برنامه های پیش بینی شده تعداد ورقهای چاپخانه های کشور از ۴۲۵۴ ورق در سال ۷۸ به ۶۲۵۰ ورق در سال ۱۳۸۳ می رسد که رشد متوسط سالانه ۸ درصد را نشان می دهد. یکی از دلایل عمده پیش بینی این رشد را می توان در سیاستهای جدید وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در جهت تقویت بخش غیردولتی و کاهش نظارت های پیچیده در زمینه اعطای مجوز به چاپخانه و تسهیل امور مربوط به راه اندازی چاپخانه های جدید نام برد. با توجه به سیاست استراتژیک افزایش راههای دسترسی همگان به کتاب از طریق گسترش شبکه های توزیع، پیش بینی شده است که تعداد برگزاری نمایشگاههای کتاب از ۴۰ مورد در سال ۱۳۷۸ با متوسط رشد سالانه ۱۲/۴ درصد به ۷۵ مورد در سال ۱۳۸۳ برسد. همچنین تعداد کتابفروشیهای کشور از ۲۷۰۰ باب در سال ۱۳۷۸ به ۴۲۰۰ باب در سال ۱۳۸۳ خواهد رسید که رشدی معادل ۹/۲ درصد را نشان می دهد. یکی از دلایل عمده پیش بینی چنین رشدی را می توان حمایت های مالی (اعطای تسهیلات تبصره ۳ بودجه سالانه کشور به کتابفروشها بر اساس راهکار اجرایی مصوب هیات محترم دولت در برنامه سوم توسعه) و نیز تدوین و تصویب لایحه معافیت مالیاتی ناشران و کتابفروشان ذکر کرد.

جدول شماره ۱۶:
شاخصها و اهداف
کمی بخش چاپ و
نشر در برنامه سوم
توسعه کشور

ردیف	عناوین شاخص	واحد متعارف	سالهای برنامه سوم					سال پایه ۱۳۷۸
			۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	
۱	نسبت تعداد عناوین کتابهای منتشر شده به جمعیت	عنوان صد هزار نفر	۳۱/۳	۳۲/۳	۳۲/۸	۳۳/۵	۳۳/۷	۳۰
۲	نسبت تیراژ (شمارگان) کتابهای منتشر شده به جمعیت	جلد / نفر	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۱/۷	۱/۸	۱/۴
۳	نسبت تعداد عناوین کتابهای منتشر شده نویسندگان جدید به کل کتابهای منتشره	درصد	۱۱	۱۲	۱۳/۶	۱۵/۱	۱۶/۹	۱۰/۲
۴	نسبت تعداد عناوین کتابهای چاپ اول به کل عناوین کتابهای چاپ شده	درصد	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۵۸/۹
۵	نسبت تعداد عناوین کتابهای تألیفی به کتابهای منتشره	درصد	۷۵	۷۵	۷۵	۷۵	۷۵	۷۴/۸
۶	نسبت تعداد پدیدآورندگان (مؤلف و مترجم) زن به کل پدیدآورندگان (کتاب)	درصد	۲۰	۲۰/۹	۲۲/۸	۲۳/۹	۲۵/۸	۱۹/۶
۷	نسبت سهم ناشران غیردولتی در انتشار کتاب به کل ناشران فعال	درصد	۶۷	۷۲	۷۵	۷۷	۸۰	۶۳
۸	تعداد بازدیدکنندگان نمایشگاههای کتاب	میلیون نفر	۹/۵	۱۱	۱۲/۵	۱۳/۵	۱۵	۸
۹	ظرفیت چاپخانه های کشور	ورق	۴۴۵۰	۴۸۰۰	۵۲۵۰	۵۷۵۰	۶۲۵۰	۴۲۵۴
۱۰	تعداد نشریات پژوهشی و تخصصی فرهنگی و هنری	عنوان	۱۴	۱۶	۱۸	۲۰	۲۲	۱۲
۱۱	تعداد برگزاری جشنواره های فرهنگی و هنری	مورد	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۲	تعداد برگزاری نمایشگاه های فرهنگی و هنری	مورد	۴۸	۵۵	۶۳	۶۸	۷۵	۴۰
۱۳	تعداد فروشگاه های عرضه محصولات فرهنگی و هنری (کتابفروشی)	باب	۲۸۰۰	۳۰۵۰	۳۳۵۰	۳۷۵۰	۴۲۰۰	۲۷۰۰
۱۴	تعداد انجمنها و تشکلهای صنفی و فرهنگی و ادبی	مورد	۱۹	۲۱	۲۴	۲۸	۳۲	۱۷